Voorstel voor landelijk beleid ten aanzien van damherten

door Vereniging Het Edelhert

Vereniging Het Edelhert, 2011

Definitief
15 november 2011

Voorstel voor landelijk beleid ten aanzien van damherten

door Vereniging Het Edelhert

Definitief
15 november 2011

Deze beleidsnota is gepresenteerd op het symposium
'Dama Dama',
gehouden op 24 november 2011 te Rhenen.

Het symposium is mede mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van:

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave

1 Inleiding ..... - 5 -

2 Probleemstelling..... - 7 -

3 Status en voorkomen damhert ..... - 8 -

3.1 Historie ..... - 8 -

3.2 Heden ..... - 10 -

3.3 Huidige wettelijke status damhert..... - 17 -

3.4 Schade door damhert ..... - 18 -

3.5 Toekomst ..... - 19 -

4 Huidig beleid t.a.v. damhert..... - 21 -

4.1 Nationaal beleid..... - 21 -

4.2 Provinciaal beleid..... - 21 -

5 Voorstel voor beleid damhert ..... - 22 -

5.1 Generiek beleid (nationaal)..... - 22 -

5.2 Gebiedsspecifiek beleid ..... - 22 -

6 Implementatievoorstel..... - 27 -

1 Inleiding

Damherten……, ze duiken steeds vaker in verschillende gebieden op.

Damherten……, de een vindt ze een waardevolle aanvulling op de Nederlandse natuurlijke soortenrijkdom, de ander beschouwt ze nog steeds als exoot; inheems verklaard of niet.

Damherten….., de een mag er graag naar kijken, de ander kan ze wel wegkijken als ze weer in zijn bloembollen staan te vreten.

Damherten….. ze maken nogal wat los in de hedendaagse maatschappij. Damherten zorgen voor mobilisatie van gedachten, gevoelens, actie en reactie.

Je zou toch denken dat bij zo'n grote, zichtbare, aaibare en soms ook lastige soort als het damhert er in ieder geval wel houvast zou zijn in de zin van een aantal beleidsuitgangspunten over hoe we met de soort in Nederland om willen gaan. Niets is minder waar. Nadat we de soort voor uitroeiing behoed hebben door hem op de Rode Lijst van beschermde diersoorten te plaatsen in 2004, waarbij 'en passant' de discussie over het wel of niet exoot zijn ook nog even is uitgevochten ten faveure van het damhert[1], is er eigenlijk niets meer voor het dier geregeld.

En dat terwijl de verspreiding en aantallen de laatste jaren sterk toenemen. Evenals de problemen die daarmee gepaard gaan: schade aan land- en tuinbouw, soms ook schade aan de natuur zelf, schade aan tuinen en niet te vergeten de verkeersaanrijdingen die aanzienlijk leed voor mens en dier veroorzaken.

Discussies over de aantallen en wel of niet beheren duiken steeds vaker op: in en rond de Amsterdamse Waterleidingduinen, op de Zeeuwse eilanden Schouwen en Walcheren, maar ook op de Veluwe. Dat is niet alleen vervelend voor die (grond)gebruiksfuncties die het damhert vanaf een gegeven moment meer en meer als 'last' gaan beschouwen, maar het is ook vervelend voor de diersoort zelf. Het verwordt dan al gauw tot 'persona non grata', niet (meer) gewenst. En omdat de wereld klein is tegenwoordig, worden problemen die ergens optreden al gauw maatgevend voor eventuele nieuwe leefgebieden of uitbreidingen van bestaande leefgebieden.

Het damhert slachtoffer van zijn eigen (reproductie-)succes? Daar begint het wel op te lijken, maar Vereniging Het Edelhert vindt dus dat dat niet zo hoeft te zijn. Door het formuleren van beleidsuitgangspunten kunnen we een toekomst schetsen waarin het damhert en multifunctioneel gebruik van de ruimte verenigd worden. Daarom deze nota.

---

[1] het damhert is in 1993 inheems verklaard.

Alvorens we de door ons voorgestelde beleidsuitgangspunten presenteren gaan we in op de soort zelf, een korte karakterisering. Die verklaart voor een belangrijk deel ook het succes van het damhert. We schetsen ook de geschiedenis die het dier heeft doorgemaakt, met nadruk op het recente verleden. Vervolgens een overzicht van bestaand beleid. Na deze opmaten komen we dan bij het voorstel voor beleid. Met deze beleidsuitgangspunten hoopt de Vereniging dat we terreinbeheerders, overheden en het damhert een dienst bewijzen, zodat we op bewuste wijze met het damhert de toekomst in durven gaan.

Damherten tijdens de bronst.

2 Probleemstelling

Het gaat het damhert in Nederland voor de wind: de soort kent een hoge netto reproductie, past zich gemakkelijk aan aan zijn omgeving en de mens, heeft in het Nederlandse landschap als intermediate feeder een groot scala aan voedsel tot zijn beschikking, is charismatisch, leert snel en van elkaar, en kan in hoge dichtheden voorkomen.

Al die eigenschappen maken dat het damhert snel toeneemt in het Nederlandse landschap; een landschap dat qua beschikbaar voedsel een veel grotere veelvoud aan damherten kan herbergen dan nu het geval is.
Het is daarom niet de vraag óf het damhert zal toenemen, maar veeleer hoe snel de ontwikkeling zal gaan en welke dichtheden uiteindelijk zullen worden bereikt. Alles wijst er op dat de groei en verspreiding van deze soort veel sneller gaat dan we ooit hadden gedacht. Een ding is duidelijk: het damhert neemt toe en het einde van de groei is nog lang niet in zicht.

Het damhert is vanwege het uiterlijk en gedrag een zeer charismatische soort die door heel veel mensen wordt gewaardeerd. Daar waar het nu al in grotere hoeveelheden voorkomt, is het een publiekstrekker van jewelste, en draagt deze soort bij aan de “verinnerlijking” van de natuur bij de (verstedelijkte) Nederlander.

Keerzijde van de medaille is echter dat daar waar damherten in grotere aantallen voorkomen er ook sprake is van overlast en schade. Overlast bij particulieren, schade aan landbouwbelangen, schade aan flora en fauna en aantasting van de verkeersveiligheid.

Het damhert zal binnen Nederland in rap tempo toenemen en is in principe in staat om overal in Nederland voor te komen. Zelfs in stedelijke omgeving. Centrale vraag in deze is daarom of we dat ook wel willen. Willen we wel damherten in gebieden met kapitaalsintensieve landbouw? Willen we wel damherten in de buurt van infrastructurele knooppunten? Is de aanwezigheid van damherten niet strijdig met sommige doelstellingen in het natuurbeheer?

Allemaal vragen die beantwoord zouden moeten kunnen worden vanuit het beleid dat geldt voor het damhert. Probleem is echter dat er geen beleid is; niet op landelijk niveau en niet op provinciaal niveau. Het gevolg daarvan is dat zelfs te voorziene problemen ad hoc worden opgelost zonder dat over de verdere consequenties daarvan wordt nagedacht. Zo zien we nu al, ondanks het rijksbeleid ten aanzien van ontsnippering, het aandeel rasters rond natuurgebieden toenemen, en dreigt lokaal en/of regionaal het draagvlak ten aanzien van het gevoerde natuurbeheer af te kalven.

3 Status en voorkomen Damhert

3.1 Historie

De oudste damhertvondsten in Europa zijn ruim 100.000 jaar oud. Ondanks het feit dat er in de ons omringende landen dergelijke vondsten zijn gedaan, zijn er geen fossiele vondsten bekend uit Nederland. Alle vondsten stammen uit de warmere periodes tussen twee ijstijden in (de zogenoemde “interglacialen”); gedurende de ijstijden trok het damhert zich terug in het warmere Klein-Azië. Na de laatste ijstijd (circa 10.000 jaar geleden) is het, in tegenstelling tot de voorgaande keren, het damhert niet meer gelukt om op eigen kracht Europa te bereiken en te koloniseren. Terwijl de Romeinen en Noormannen in de eeuwen die daarop volgden aan de haal gingen met het damhert en haar her en der in Europa introduceerde, bleef de introductie van het damhert in Nederland uit tot de 16e eeuw. In 1516 wordt door de beheerder van het Haagse bos het recht gevestigd om, net als zijn voorzaten, damherten te vangen. Kennelijk zitten ze daar dus dan al enige tijd zonder vernoemd te worden in de middeleeuwse annalen. Daarnaast is er een melding uit 1575 waaruit blijkt dat damherten voorkomen in het duingebied tussen Den Haag en Egmond. Na een (her)introductie van een honderdtal damherten in 1593 in het Haagse Bos door prins Maurits, verdwijnen ze halverwege de 17e eeuw weer uit het duin. Het duurt dan tot de 19e eeuw alvorens er weer damherten in het wild rondlopen in Nederland: prins Hendrik zet aan het einde van de 19e eeuw damherten uit in de vrije wildbaan rond het Loo.

Damherten in de winter op de Veluwe.

Tot de vroege negentiger jaren van de vorige eeuw leek het damhert beperkt tot de Veluwe (Deelerwoud, de Kroondomeinen, het Greveld, de Noorderheide en het complex Elspeterbos – Elspeter Struiken) en de duinen (het Nationaal park Zuid-Kennemerland, de Manteling van Walcheren en de Kop van Schouwen). De totale voorjaarsstand werd in die tijd geschat op circa 400 dieren voor geheel Nederland.

Dan een sprong naar het einde van de 20e eeuw. In het winternummer van Het Edelhert uit 1991 werd een speciaal extra nummer toegevoegd, geheel gewijd aan het damhert (Vereniging Het Edelhert, 1991). Reden was het voornemen van de toenmalige staatssecretaris van landbouw, de heer Gabor, om het damhert niet op te nemen in de Flora- en Faunawet in wording. Dit op basis van een advies van de Natuurbeschermingsraad waarin gesteld werd dat het damhert als exoot beschouwd moest worden. Vereniging Het Edelhert (toen nog Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert) was echter van mening dat vondsten van overblijfselen van damherten aantoonden dat het damhert hier in de prehistorie al leefde en daarom niet als exoot bestempeld kon worden. Bovendien vond de vereniging het feit dat het damhert ook in de recente historie al weer eeuwen in Nederland aantoonbaar voorkwam van voldoende gewicht om de aanduiding ‘exoot’ te mogen verwerpen. Twee jaar later, in 1993, kon gemeld worden dat Gabor besloten had het damhert toch niet als exoot te bestempelen.

Het damhert werd in 2004 zelfs op de Nederlandse Rode Lijst voor zoogdieren gezet in de categorie ‘bedreigd’[2]. De status is in 2009 aangepast naar ‘gevoelig’[3]. Deze verschuiving is een gevolg van het herstel en de uitbreiding van de resterende damhertenpopulaties en is mede geïllustreerd in de hierna volgende paragraaf.

- De huidige populaties damherten zijn nakomelingen van dieren die in de loop van de 19e en 20e eeuw al dan niet bewust zijn uitgezet.
- De soort had in 2004 de rode lijst status ‘bedreigd’; in 2009 is de status afgewaardeerd naar ‘gevoelig’.
- Deze afwaardering is het gevolg van de uitbreiding die in de 90er jaren van de vorige eeuw al is ingezet.

[2] Bedreigd: soorten waarvan de aantallen sterk zijn afgenomen en nu zeldzaam tot zeer zeldzaam zijn. De aantallen zijn meestal niet groot of de populatie is zeer versnipperd. Deze dieren lopen kans om in de nabije toekomst uit te sterven. Voorbeelden: bruinvis en gewone hamster.

[3] Gevoelig: zeldzame soorten, waarvan de populaties stabiel zijn of zelfs toenemen, of soorten waarvan de populatie sterk is afgenomen, maar nog steeds als algemeen gezien worden. Voorbeelden: bever, damhert en grijze zeehond.

3.2 Heden

Het damhert kent – in ieder geval - in Nederland, een hoge netto-aanwas: veel hindes krijgen één kalf en brengen dat inderdaad ook groot. In tegenstelling tot het ree dat maar één eisprong krijgt per jaar (mono-oestrus), kent de hinde gedurende het voortplantingsseizoen bij uitblijven van conceptie iedere twee weken een eisprong (poly-eustrus). Niet gedekte hindes komen daarom ook niet veel voor, zodat nagenoeg alle volwassen hindes een kalf krijgen.

In het Nederland van nu zijn een beperkt aantal 'officiële' leefgebieden van damherten. Met officieel bedoelen wij in dit geval leefgebieden die als zodanig ook benoemd en beschreven zijn in de provinciale Faunabeheerplannen. Deze leefgebieden zijn in figuur 1 weergegeven.

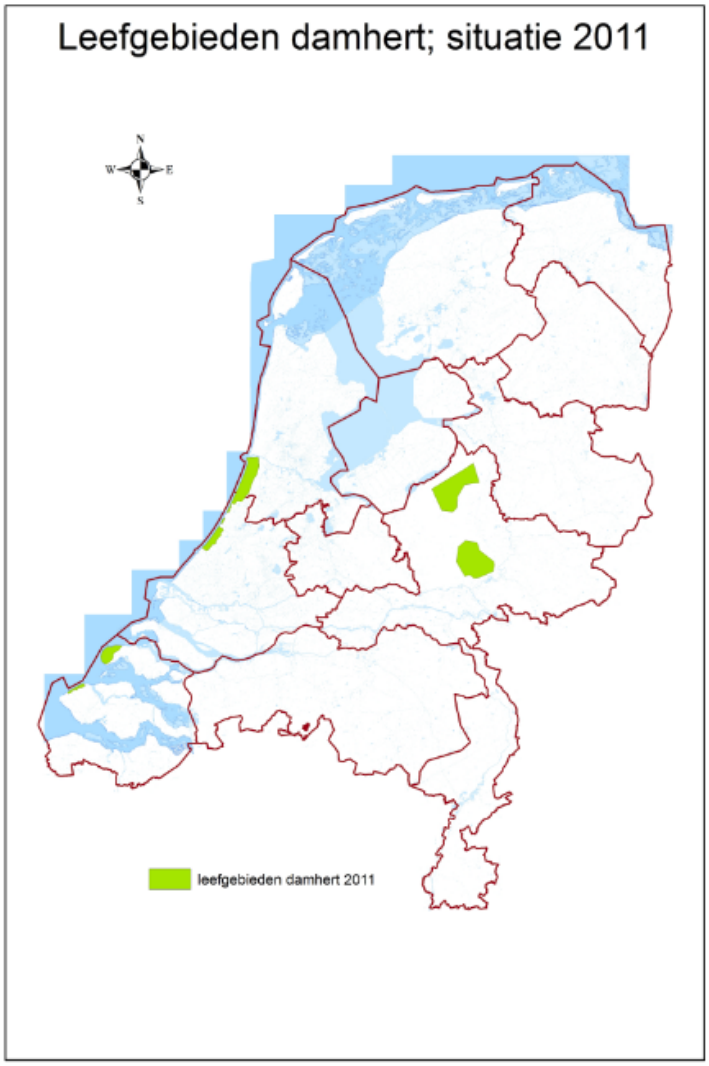

Figuur 1. Leefgebieden damhert in Nederland (bron: diverse Faunabeheerplannen).

Buiten deze officiële leefgebieden komt het damhert ook voor. Maar daar gaan we na de behandeling van de leefgebieden nog nader op in.

De netto-aanwas[4] bedroeg tot 2011 in Zuid-Kennemerland (inclusief de niet-bejaagde populatie in de Amsterdamse Waterleidingduinen) ruim 29% en op de Zeeuwse eilanden 27% en 14% (respectievelijk Schouwen en Walcheren; periode tot 2010). Zie hiervoor ook de navolgende figuren.

Leefgebied Zuid-Kennemerland

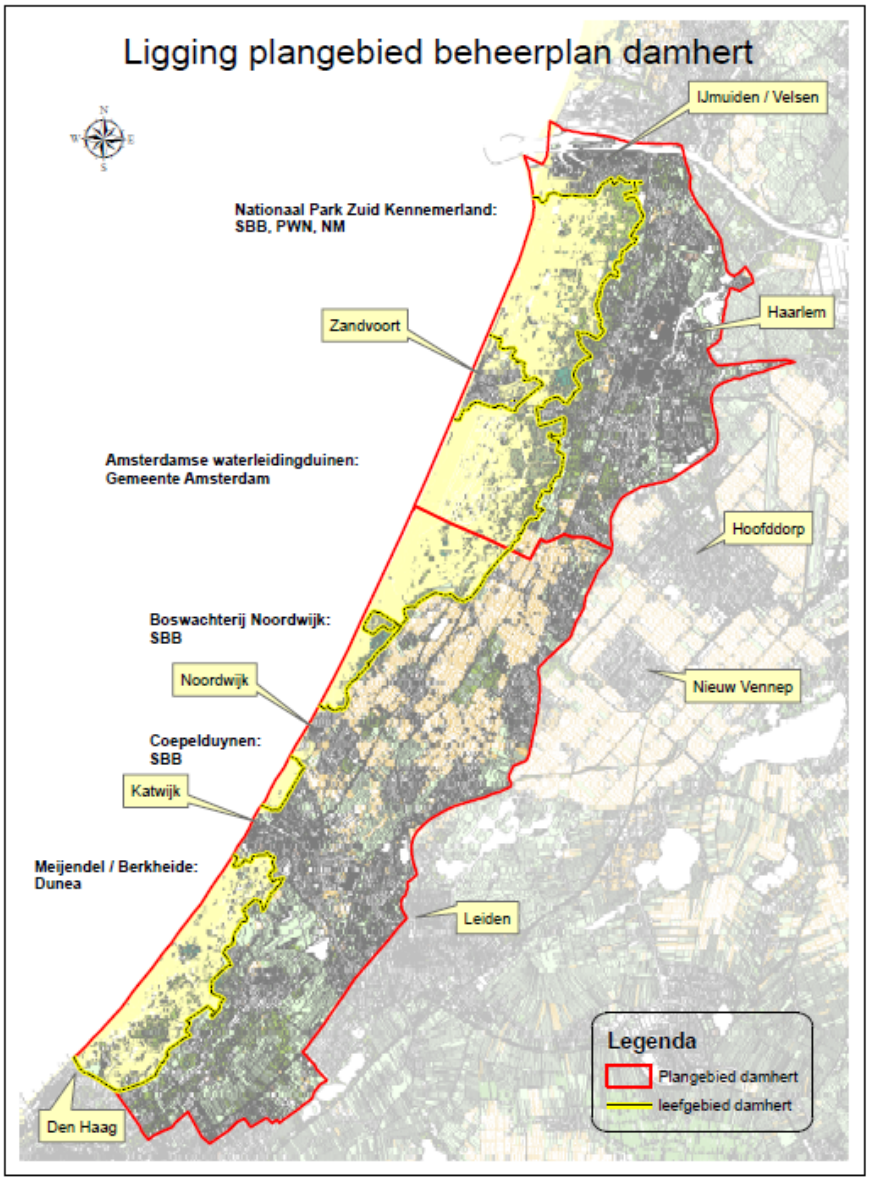

Figuur 2. Leefgebieden damhert in Noord- een Zuid-Holland (bron: Faunabeheerplan damherten Zuid- en Noord-Holland).

[4] Netto-aanwas = geboorte minus sterfte als percentage van de aanvangspopulatie in een jaar.

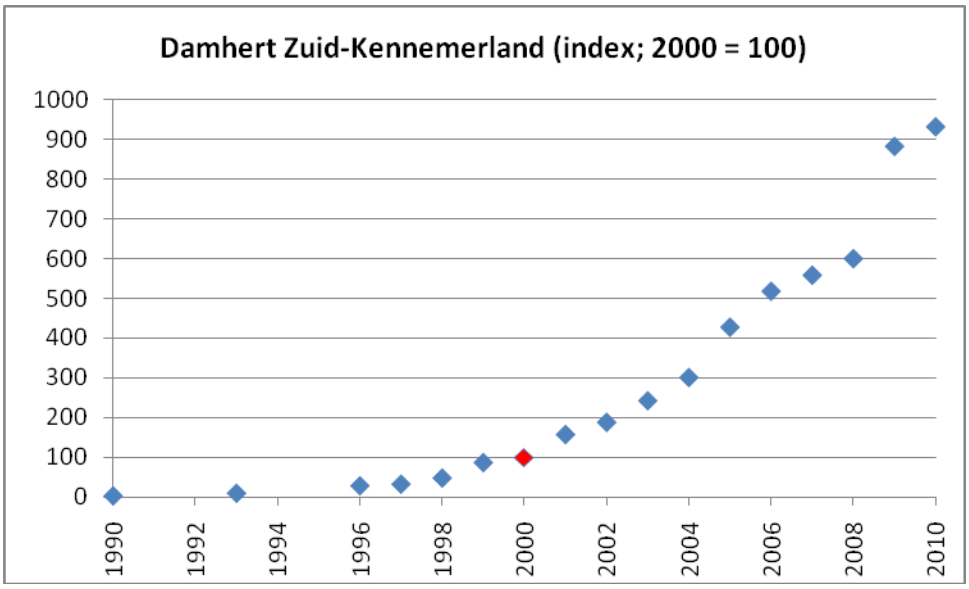

Figuur 3. Index van de populatiegroei van het damhert in de duinen van Zuid-Kennemerland (inclusief de AWD); het indexgetal 100 geldt voor het jaar 2000.

De netto-aanwas in de AWD bedraagt ruim 24%. De verdubbelingstijd van deze populatie bij een netto-aanwas van 24% bedraagt iets meer dan 3 jaar (1,24x1,24x1,24=1,9!).

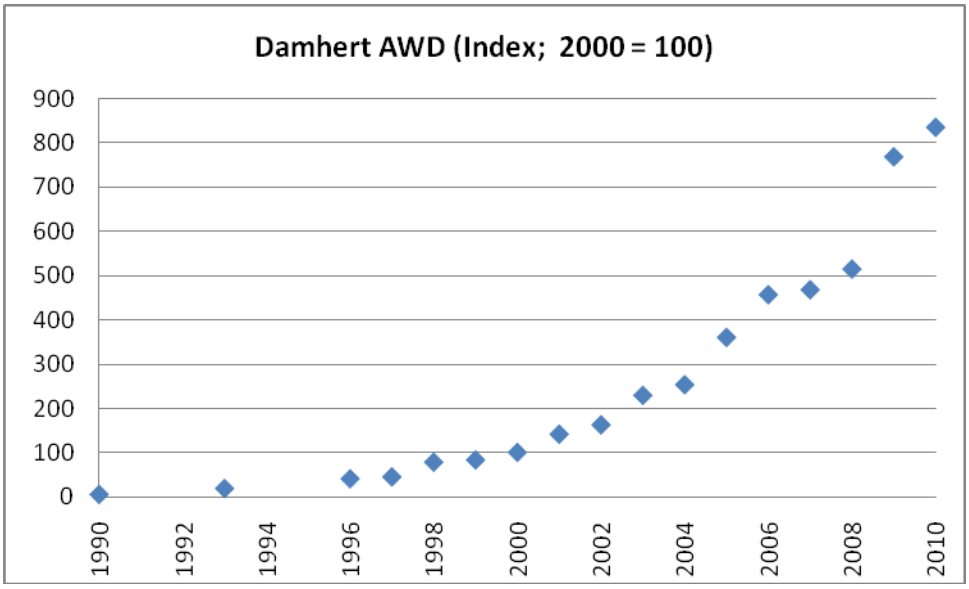

Figuur 4. Index van de populatiegroei van het damhert in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) op basis van de minimaal aanwezige populatie (Minimum Number Alive).

Leefgebied Schouwen

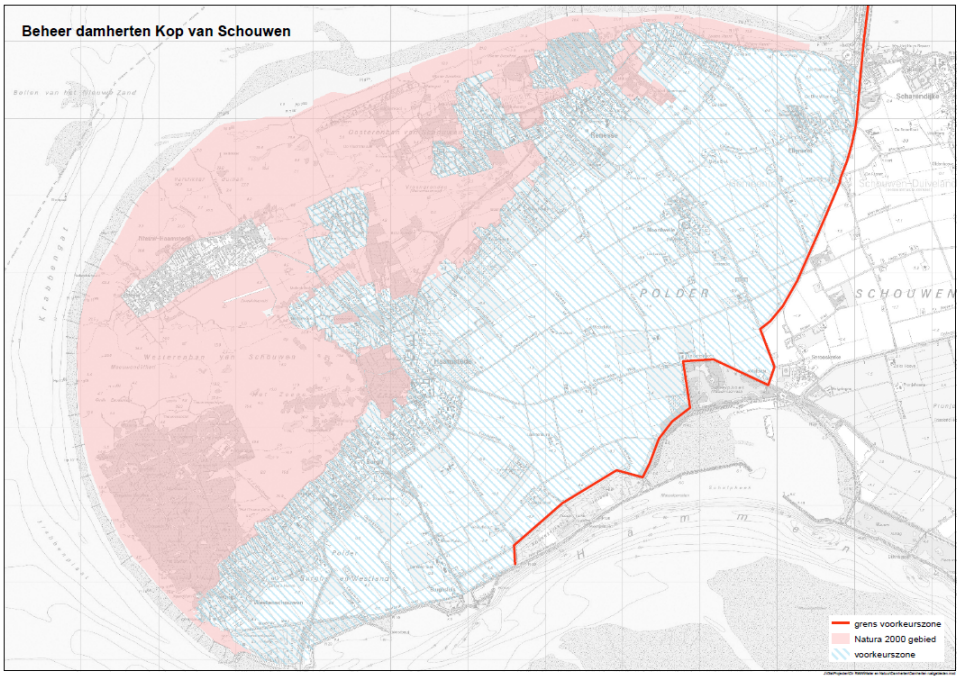

Figuur 5. Leefgebied damhert in de Kop van Schouwen (bron: Faunabeheerplan Zeeland).

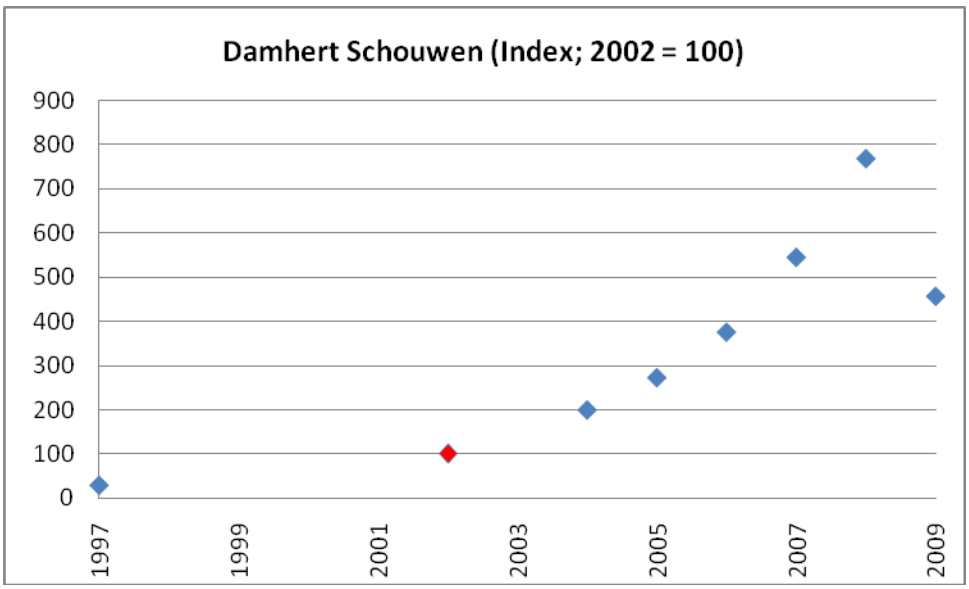

Figuur 6. Index van de populatiegroei van het damhert in de Kop van Schouwen; het indexgetal 100 geldt voor het jaar 2002.

Leefgebied Walcheren

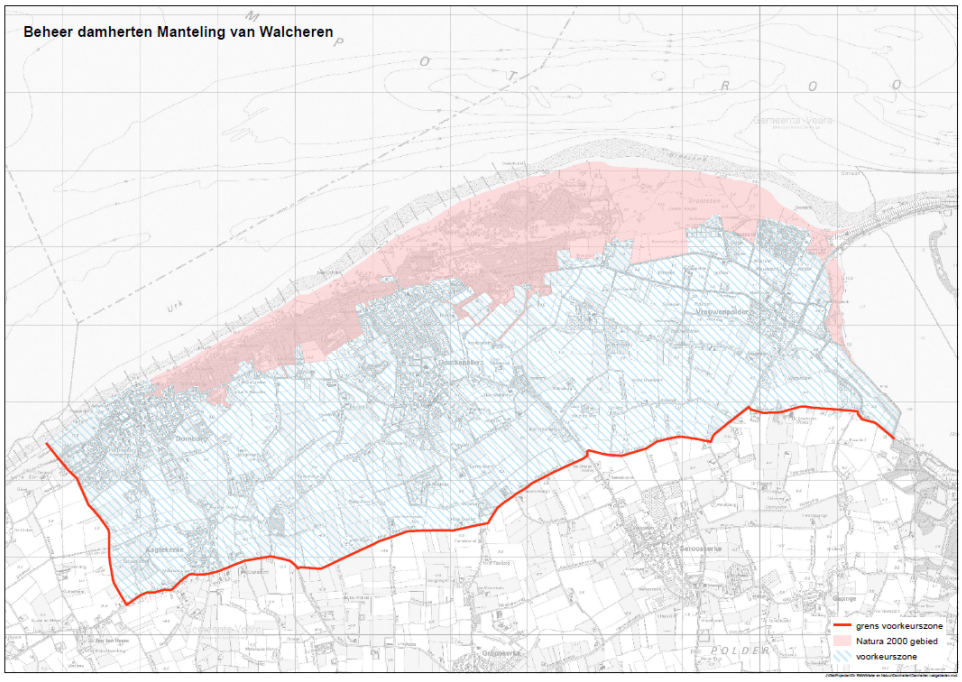

Figuur 7. Leefgebied damhert in de Manteling van Walcheren (bron: Faunabeheerplan Zeeland).

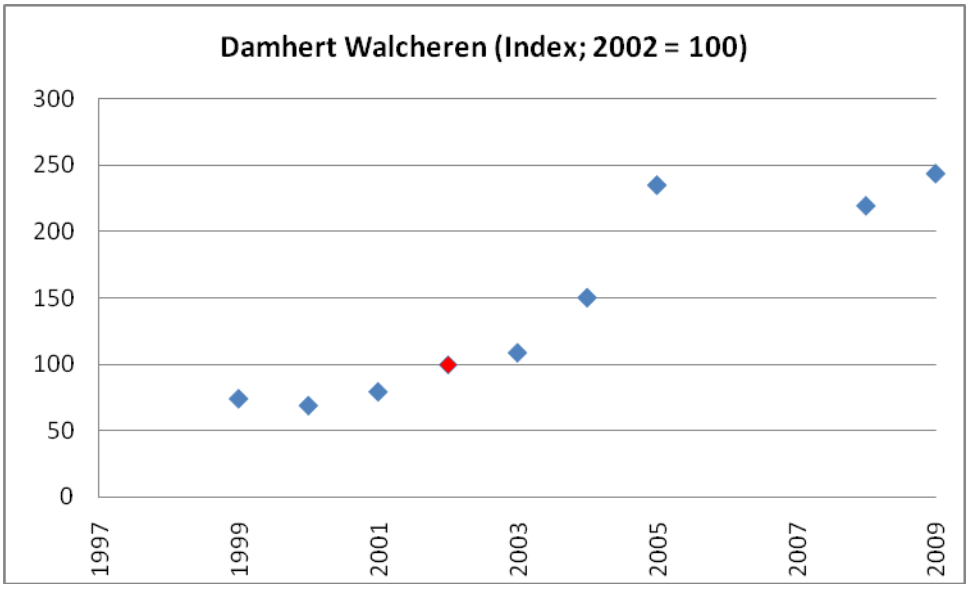

Figuur 8. Index van de populatiegroei van het damhert in de Manteling van Walcheren; het indexgetal 100 geldt voor het jaar 2002.

Leefgebied Veluwe

Voor de Veluwe geldt dat daar door middel van afschot de populatie actief wordt beheerd en geldt een nagestreefde voorjaarsstand van circa 500 dieren.

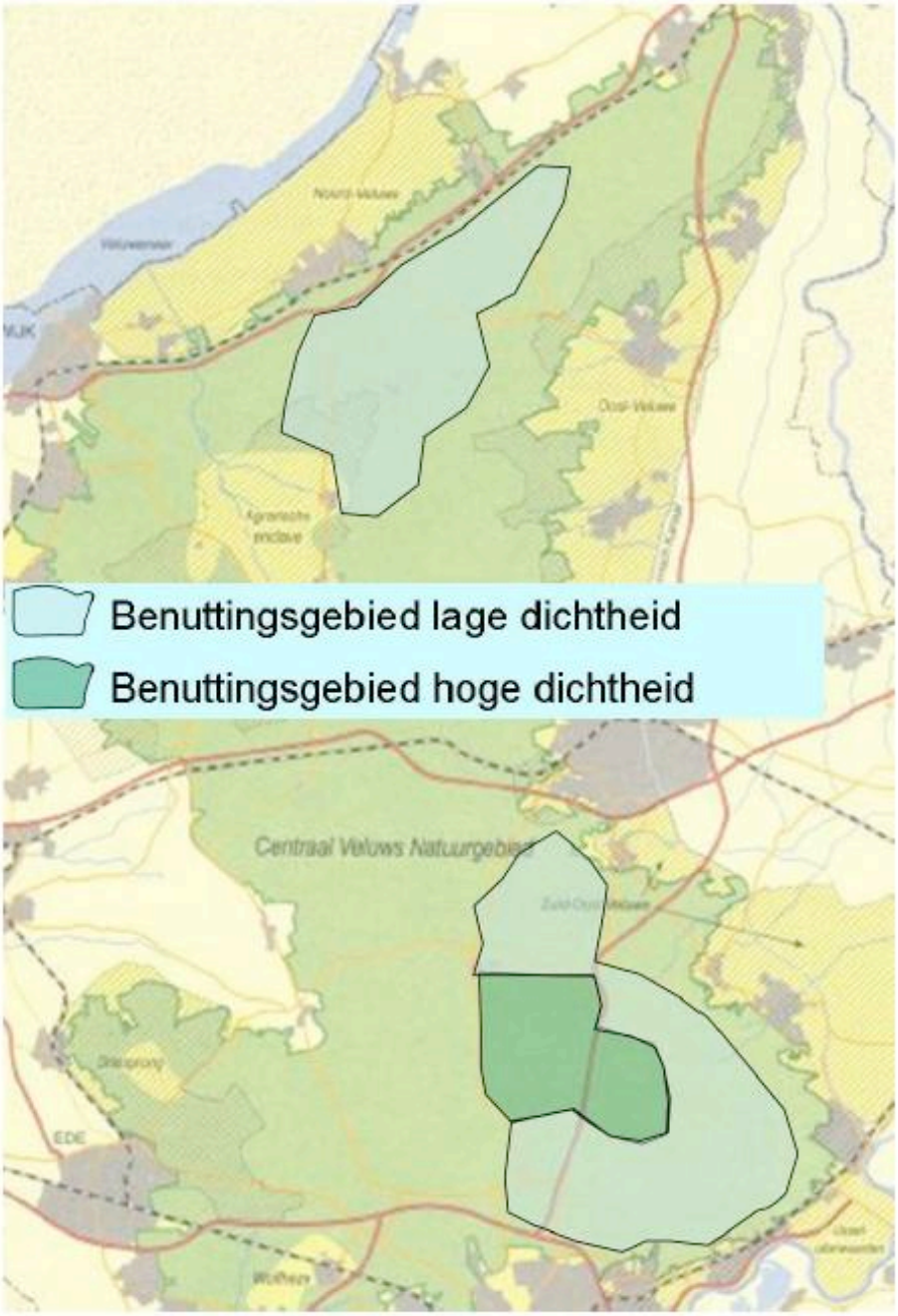

Figuur 9. Leefgebied damhert op de Veluwe (bron: VWV, 2010).

De rest van Nederland

Naast de landelijke toename in aantal dieren is ook het areaal waarbinnen het damhert in Nederland voorkomt toegenomen (zie figuur 10). Dit valt voor een groot deel te verklaren uit het feit dat bij oplopende dichtheden het damhert nieuwe gebieden zal koloniseren (dispersie en migratie). De sociale structuur van het damhert in combinatie met zijn grote vermogen om zich aan uiteenlopende omstandigheden aan te passen en de hoge netto aanwas, maakt dat deze soort in staat is om zich in de zeer nabije toekomst in grote delen van Nederland permanent te vestigen.Figuur 10 illustreert ook heel duidelijk dat het damhert al veelvuldig buiten de hierboven behandelde ‘officiële’ leefgebieden voorkomt. Het damhert komt daarbuiten ook al in vrij aanzienlijke aantallen voor in het Horsterwold, de Lauwersmeer, Gaasterland etcetera (Minderhoud, 2009).

Damherten: waarnemingen 2000 t/m 2005
(bron: databank Zoogdiervereniging)

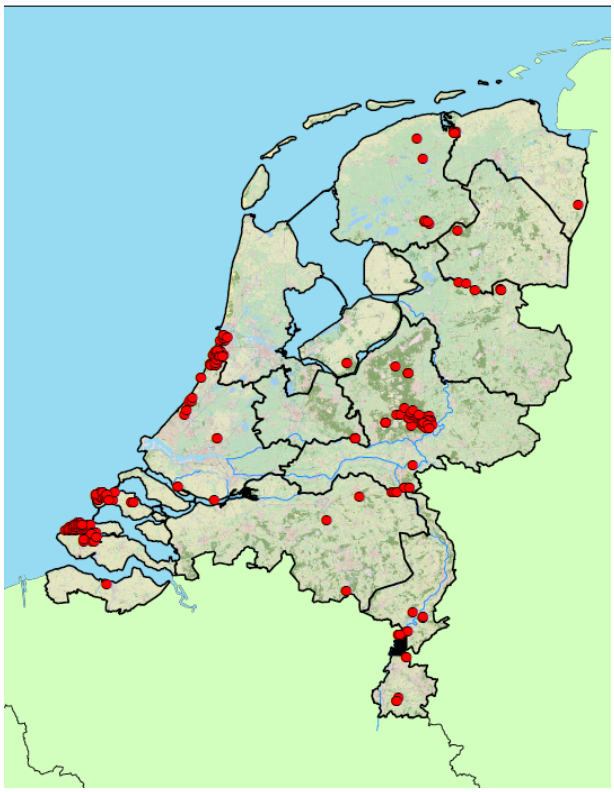

Damherten: waarnemingen 2006 t/m 2010
(bron: databank Zoogdiervereniging)

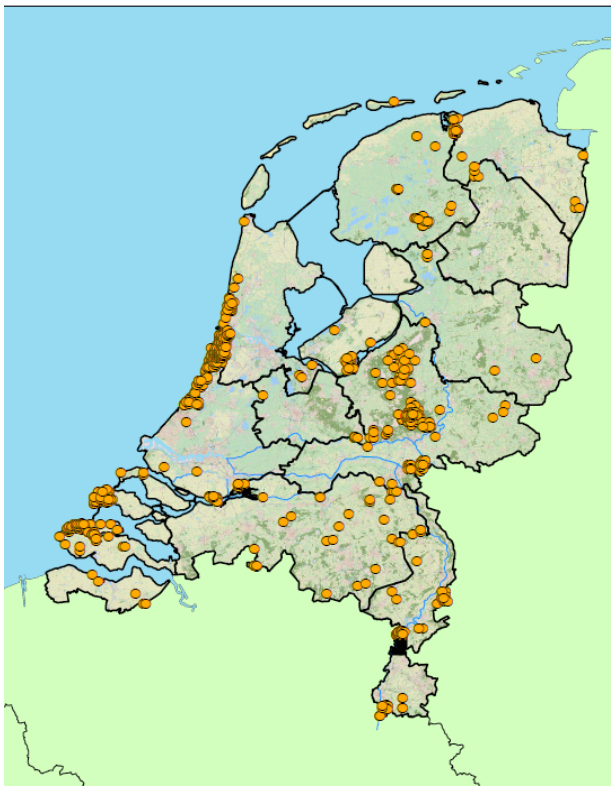

Figuur 10. Voorkomen damhert in periode 2000 t/m 2005 en in de periode 2006 t/m 2011 (bron: databank Zoogdiervereniging).

- De netto aanwas van damhertpopulaties in Nederland ligt grofweg tussen de 25 en 30% (verdubbeling van de populatie circa elke 3 jaar!).
- Het damhert neemt zowel in aantal als in ruimtelijk voorkomen (sterk) toe.
- Verdere groei en verspreiding liggen op basis van de soorteigen karakteristieken in de rede.

3.3 Huidige wettelijke status damhert

Het damhert is een beschermde soort (art. 4 Flora- en Faunawet)

Het damhert behoort evenals alle andere inheemse zoogdieren tot de beschermde diersoorten in Nederland.

Uitzonderingen op die bescherming zijn echter mogelijk

Van die beschermde status kan in een beperkt aantal gevallen onder strikte voorwaarden worden afgeweken. Dit is in de Flora- en Faunawet geregeld in de artikelen 67 en 68.

De aanwijzing (art. 67 van de Flora- en Faunawet)

Gedeputeerde Staten kan personen of categorieën van personen aanwijzen om de stand van het damhert te beperken. Dit kan alleen indien dit nodig wordt geacht:

1. in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid
2. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer
3. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren, of
4. ter voorkoming van schade aan flora en fauna

De ontheffing (art. 68 van de Flora- en Faunawet)

Daarnaast bestaat voor Gedeputeerde Staten de mogelijkheid om voor het damhert, wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding, ontheffing te verlenen van onder andere het verbod tot doden en verontrusten:

1. in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid
2. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer
3. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren
4. ter voorkoming van schade aan flora en fauna, of
5. met het oog op andere, bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) aan te wijzen, belangen

Populatiebeheer (art. 4 van het Besluit Beheer en schadebestrijding dieren)

Die andere bij AMvB aangewezen belangen zijn verwoord in artikel 4 van het Besluit Beheer en schadebestrijding dieren en behelst voor het damhert *"het reguleren van de populatieomvang van dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert of wild zwijn, met dien verstande dat vanwege dit belang slechts ontheffing kan worden verleend indien de aanleiding is gelegen in de schadehistorie ter plaatse en van het omringende gebied of de maximale populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden".*
In zoverre gelden voor het damhert dezelfde regels als voor de overige inheemse grote hoefdieren in Nederland.

- Het damhert is een beschermde inheemse zoogdiersoort.
- De soort kan en mag beheerd worden op basis van een aanwijzing of ontheffing.

Het damhert en de nieuwe Natuurwet

In de concepttekst van de nieuwe Natuurwet is het damhert ingedeeld in de categorie bejaagbare diersoorten, waarvoor geldt dat er een verplicht afschotplan voor moet worden opgesteld. In tegenstelling tot de Flora- en Faunawet waarin het beheer wordt verwoord in de door de FBE op te stellen provinciale beheerplannen, wordt het straks de WBE die verantwoordelijk is voor het opstellen van een afschotplan. Het afschotplan behoeft goedkeuring van de minister. Ook in de nieuwe Natuurwet is vooralsnog niet voorzien in een landelijk beleid voor het damhert.

3.4 Schade door damhert

Schade aan landbouwgewassen

Parallel aan de ontwikkeling en verbreiding van het damhert in Nederland neemt ook de schade toe (Faunafonds, websitegegevens d.d. 5 juni 2010).

In 2004 bedroeg de door het damhert aan de landbouw veroorzaakte schade € 17.644,-; in 2010 was dit al opgelopen tot € 83.570.

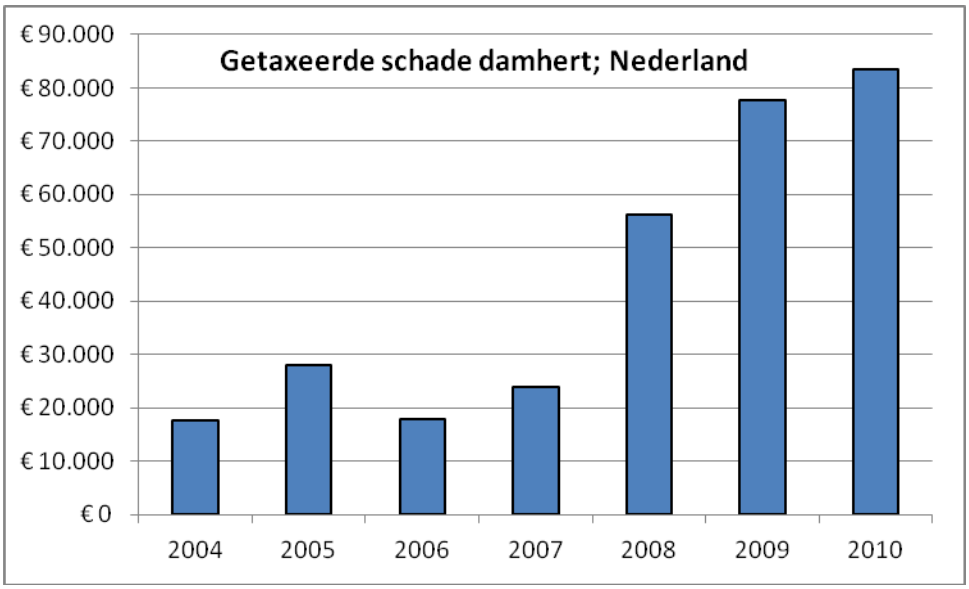

Figuur 11. Getaxeerde schade door het damhert in de landbouw (bron: Faunafonds).

Verkeersveiligheid
Uit de gegevens van de populatie damherten in Noord- en Zuid-Holland en de damherten in de provincie Zeeland blijkt dat er een verband bestaat tussen de populatiegrootte en het aantal aanrijdingen tussen weggebruikers en damhert. Des te groter de populatie, des te groter de kans op een aanrijding met een damhert. Dit gegeven komt overeen met eerder onderzoek dat is verricht naar oorzaak en voorkomen van aanrijdingen onder grote hoefdieren in Nederland en elders in Europa (Langbein &Putman, 2005; Alterra, 2010; Terra Salica, 2011).

Schade aan flora en/of fauna
Uit recent onderzoek in het Verenigd Koninkrijk blijkt dat er een verband bestaat tussen de toenemende dichtheid van het damhert en het verdwijnen van de nachtegaal (Holt et al., 2010). Het fenomeen hoge dichtheden en de negatieve invloed op ondergroei en vogelgemeenschappen was al eerder bekend van het witstaathert in Amerika (McShea et al., 1997). In Zuid-Kennemerland zijn er aanwijzingen dat het ree daar sterk in dichtheden afneemt bij toenemende aantallen damherten (Terra Salica & Spek Fauna Advies, 2010). Dit laatste is bij het ree overigens ook bekend van hoge(re) dichtheden edelherten (Oostvaardersplassen) al dan niet in combinatie met sikaherten (het Deense kroondomein Jaegersborg Dyrehaven).

- Het damhert veroorzaakt in toenemende mate belangrijke landbouwschade.
- Er bestaat een verband tussen het aantal aanrijdingen met damherten en de betreffende populatiegrootte van het damhert.
- Schade aan flora en fauna is niet denkbeeldig; de eerste aanwijzingen worden nu ook in Nederland gevonden.

3.5 Toekomst

We hebben al kunnen lezen dat een damhertenpopulatie zich onder niet-beheerde omstandigheden verdubbelt in 3 jaar. In onderstaande figuur is op basis van verschillende jaarlijkse groeisnelheden weergegeven hoe snel een populatie toeneemt in aantal bij ‘niets doen’-beheer (uitgaande van geen limitatie). De gebruikte percentages zijn niet uit de lucht gegrepen. Het zijn bekende groeipercentages voor het damhert bij 3 gebieden uit Nederland: 29% = AWD, 27% = Schouwen en 14% = Walcheren. Walcheren kent een populatie waar al langer aantalregulatie plaatsvindt.

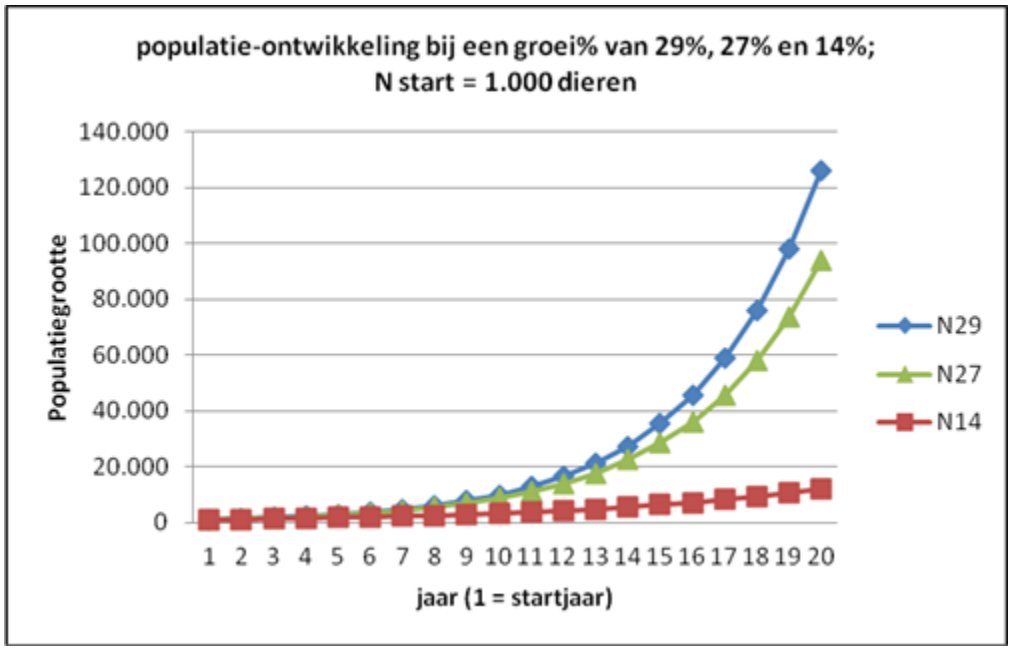

Figuur 12. De populatieontwikkeling van het damhert bij verschillende groeipercentages.

Tot nog toe hebben we het over de aantallen dieren. Een toename van het aantal dieren betekent vaak ook een toename van het benuttingsgebied, zij het dat dit a.g.v. soortspecifiek gedrag enerzijds en natuurlijke en antropogene grenzen meestal niet gelijk oploopt met de toename in de aantallen. Op basis van de gepresenteerde verspreidingsgegevens van de Zoogdiervereniging schatten we de toename in benuttingsruimte door damherten in Nederland in de periode 2006 t/m 2010 gemiddeld in op 10.000 ha/jaar (zie kader). Voor de beeldvorming: bij deze snelheid in toename van leefgebied wordt in 10 jaar tijd een gebied zo groot als de Veluwe gekoloniseerd!

Schatting toename leefgebied door damherten

Om – naast aantallen - ook een uitspraak over toename benuttingsgebied te kunnen doen is de volgende benaderingswijze gehanteerd. Per tijdvak (2000-2005 en 2006-2010) is bij een cluster van 3 of meer waarnemingen een polygoon (vlak) getekend dat als hoek-/knikpunten de buitenste waarnemingspunten heeft. Hierbij is tevens rekening gehouden met de topografie (visueel). Een enkele of een tweetal waarneming(en) heeft zodoende geen oppervlakte gekregen. Zodoende kan per tijdvak een (minimum)oppervlakte leefgebied/benuttingsruimte bepaald worden. Voor de periode 2000-2005 komen we zo op 22.500 ha en voor de periode 2006-2010 op 75.000 ha. Dat betekent een toename van 52.500 ha in 5 jaar, wat gemiddeld neerkomt op ca 10.000 ha/jaar (voor die periode van 2006 t/m 2010). Zoals al eerder vermeld verdubbelt (zonder ingrijpen) een populatie damherten zich in ongeveer 3 jaar. De uitbreidingssnelheid van het benuttingsgebied in de periode 2006 t/m 2010 bedroeg ca 10.000 ha/jaar. Als we dat mogen extrapoleren dan is de aanwezigheid van het damhert binnen enkele decennia in geheel Nederland te verwachten.

4 Huidig beleid t.a.v. damhert

4.1 Nationaal beleid

Het enige dat als beleid ten aanzien van het damhert op nationaal niveau gevonden kan worden, is wat in de Flora- en Faunawet vermeld staat, namelijk dat het damhert – net als alle andere inheemse zoogdieren - een beschermde diersoort is (art. 4 Flora- en Faunawet). Dat is echter meer een wetgevende bepaling dan echt soortenbeleid. In de Nota Jacht & Wildbeheer (Ministerie LNV, 1993) staat wel het een en ander aan beleid over het damhert, echter: het rijksbeleid zoals vastgesteld in de Nota Jacht en Wildbeheer is met de inwerkingtreding van de Flora- en Faunawet ingetrokken. De inhoud van de Nota Jacht en Wildbeheer is geacht in de Flora- en Faunawet geregeld en verwerkt te zijn (Raad van State 200604026/1 en Memorie van Toelichting Flora- en Faunawet 23.147).

Ten aanzien van het damhert kan gesteld worden dat – naast de aanduiding dat het een beschermde diersoort is – er geen nationaal beleid bestaat dat het gewenste beheer en de actuele en/of toekomstige verspreiding beschrijft.

4.2 Provinciaal beleid

De verschillende provinciale Faunabeheerplannen (FBP's) zijn bekeken op teksten aangaande het damhert. De resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 1. Provincies en aanduiding of er in het FBP specifiek beleid voor het damhert geformuleerd is.

	Art. 67	**Art. 68**	**Opmerkingen**
Friesland			Geen beleid
Groningen	X		Beheer mogelijk i.h.k.v. verkeersveiligheid
Drenthe			Geen beleid
Overijssel			Geen beleid ex art 67, 68
Flevoland	X		De provincie streeft geen vrij in het wild levende populatie na
Gelderland		X	De populatie mag getalsmatig wat groeien t.o.v. het verleden
Utrecht		X	Op aanvraag beheer mogelijk i.h.k.v. schade aan gewassen en verkeersveiligheid
Noord-Brabant	X		Beheer mogelijk i.h.k.v. verkeersveiligheid en schade aan gewassen; geldt voor alle jachtaktehouders
Limburg			Damherten worden beschouwd als verwilderde exoot; geen beleid ex art 67, 68; Limburg streeft geen vrij levende populatie na.
Zeeland		X	Leefgebieden op Schouwen Duiveland en Walcheren; beheer in het kader van populatiebeheer.
Zuid-Holland		X	Populatiebeheer in de duinen tussen Noordwijk en Scheveningen; elders geen beleid.
Noord-Holland		X	Populatiebeheer in Zuid-Kennemerland; elders geen beleid.

Met uitzondering van Zeeland, Noord- en Zuid-Holland en Gelderland geldt dat er geen of slechts reactief beleid is.

5 Voorstel voor beleid damhert

5.1 Generiek beleid (nationaal)

Het nationale, generieke beleid ten aanzien van het damhert moet volgens ons uit de volgende componenten bestaan:

- Het damhert moet behouden blijven voor Nederland
- maar dat kan niet via een ‘laissez faire’
- sterker: om het damhert duurzaam te behouden voor Nederland is de mens en de soort gebaat bij een adequaat beheer ervan
- dat adequate beheer bestaat mede uit gebiedsspecifiek maatwerk (zie paragraaf 5.2)
- het damhert kan op basis van zijn status als beschermde inheemse diersoort in principe gaan en staan waar het wil. Hierop zijn op basis van praktische overwegingen echter een aantal uitzonderingen te benoemen. Het voorkomen van het damhert moeten we daarom niet overal nastreven (zie ook paragraaf 5.2)
- kern is de leefgebiedsbenadering, waarbij mogelijke leefgebieden vooraf aangeduid zijn
- actuele en mogelijke leefgebieden worden daarbij aangeduid als ‘kerngebied’. Ook worden ‘randgebieden’ onderscheiden (damherten mogen daar wel tijdelijk verblijven of doorheen trekken, maar mogen zich daar niet vestigen / vermenigvuldigen) en ‘nulgebieden’ (geen damherten toegestaan)
- we moeten profiteren van de positieve eigenschappen van het dier en deze laten prevaleren boven de negatieve aspecten door het beheersbaar houden van de problemen

- het damhert mag in kerngebieden blijvend voorkomen of zich er gaan vestigen en zich daar ook vermenigvuldigen. In deze gebieden wordt het damhert als meerwaarde voor de voorkomende natuur gezien
- in te begrenzen randgebieden mogen damherten tijdelijk voorkomen of doortrekken (verbindingsfunctie)
- in nulgebieden wordt het damhert actief geweerd

5.2 Gebiedsspecifiek beleid

In voorgaande paragraaf is gesteld dat we voor het damhert nul(stand)gebieden / randzones / kerngebieden moeten gaan onderscheiden. De criteria die daarbij onderscheiden worden zijn niet ‘hard’. De vereniging doet in dit document een voorstel, bestaande uit 2 varianten. De twee varianten zijn bedoeld om de discussie over de te hanteren criteria scherp te krijgen: welke criteria en daaraan gekoppelde beoordelingen (geschikt – tijdelijk – ongeschikt) worden wel breed gedeeld en welke niet.

Variant 1: leefgebieden damhert o.b.v. actueel grondgebruik.

Vereniging het Edelhert heeft een eerste kaart gemaakt door 'af te pellen'. Eerst is alles geschikt, daarna is het geschikte gebied steeds verder ingedikt op basis van een aantal criteria.

Cruciaal is de keuze of damherten wel of niet beperkt worden tot de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Vanuit het dier geredeneerd is er geen reden om je te beperken tot die EHS; ook daarbuiten ligt genoeg potentieel leefgebied!

Als je niet naar de EHS kijkt, maar naar heel Nederland, dan kun je gebieden benoemen waar je het damhert niet wenselijk acht (NULGEBIED), waar je ze wel toestaat (KERNGEBIED) en waar je ze incidenteel/periodiek toestaat (RANDGEBIED):

Het NULGEBIED bestaat uit de volgende componenten:

- Stedelijk gebied:
  Het damhert niet in vrije en wild levende staat in stedelijk gebied toestaan. Dieren kunnen zich bedreigd gaan voelen en in paniek raken. Daarnaast is het ook voor de mensen ongewenst in verband met schade aan tuinen en schade aan voertuigen.
- Gebieden met kapitaalsintensieve teelten:
  Niet in vrije en wild levende staat in als akkerbouw-, fruiteelt/boomteelt-, tuinbouwgebied te kenschetsen gebieden toestaan vanwege de te verwachten schade aan bedrijfsmatig geteelde gewassen. Hier geldt dat het om gebieden moet gaan die als zodanig zijn te kenschetsen. Losse percelen zijn als zodanig geen grond om het damhert niet toe te staan.
- Gebieden bestaande uit veel harde infrastructuur (wegen, spoorlijnen):
  Vanwege de verkeersveiligheid niet in vrije en wild levende staat rond concentraties van rijks- en provinciale wegen toestaan. Het is echter onmogelijk om in een land als Nederland alle provinciale wegen te vrijwaren van damherten. Rijkswegen kunnen eventueel ingerasterd worden op die punten waar de omstandigheden van dien aard zijn dat verkeersongevallen te verwachten zijn. Het gaat hierbij om een combinatie van opgaande beplanting tot aan de wegberm, (maïs)akkers, haaks op de weg liggende houtwallen en dito opgaande begroeiing. Dit is echter niet 1 op 1 ook op de provinciale wegen toepasbaar (dan moet half Nederland worden ingerasterd). Bij provinciale wegen moet daarom meer aan gericht beheer gedacht worden (creëren van 'no-go' gebieden door gebruik te maken van het lerend vermogen), actieve wildsignalering, publieke bewustwording en lokale rasters als maatwerk.

Het RANDGEBIED bestaat uit: gebieden bestaande uit niet-kapitaalsintensieve landbouw. Het voorkomen van damherten in dit soort gebieden heeft weinig tot geen toegevoegde waarde. Het dier mag het gebied wel gebruiken voor incidentele

voedseltochten of om er door heen te trekken, maar mag zich er niet blijvend vestigen en zich er voortplanten.

De KERNGEBIEDEN bestaan uit de bestaande bos- en natuurgebieden, inclusief de duingebieden. De Waddeneilanden maken daar een nog te bediscussiëren onderdeel van uit: vooralsnog denken wij dat je terughoudend moet zijn met het op de Waddeneilanden toestaan. De invloed op de daar aanwezige natuurwaarden is niet duidelijk. Via een 'pilot'/leerproject waarbij ook goed gemonitord wordt kan deze invloed/kennis wel vergaard worden.

Het beleidsonderdeel voor wat betreft de aantallen (dichtheden) richten we op 4 dieren per 100 hectare (equivalent van de Veluwse dichtheden van het roodwild: 1 edelhert is equivalent aan 2 damherten). Onderscheid is ook te maken in dichtheden in gebieden met functie natuur en gebieden met functie multifunctioneel gebruik.

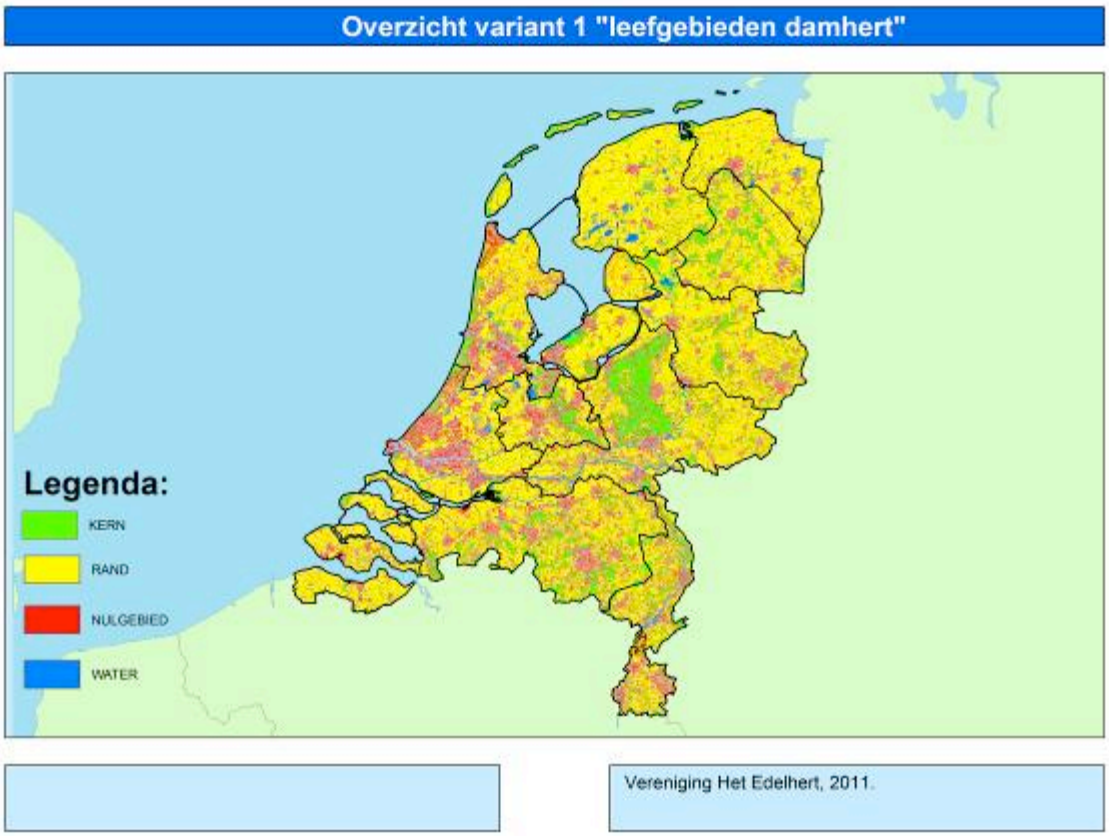

Figuur 13. Geschiktheid voor Damherten o.b.v. grondgebruik (bron: LGN6-bestand). Nadere toelichting in de tekst.

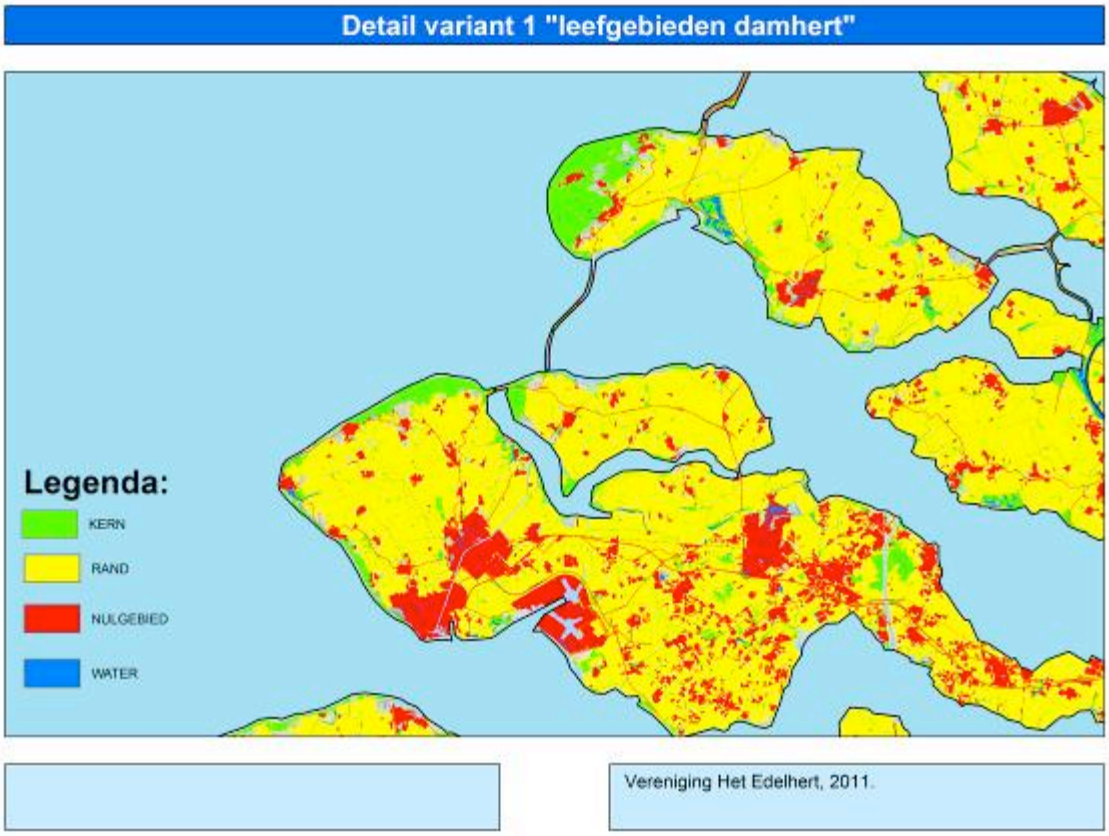

Figuur 14. Detail van de in figuur 13 weergegeven kaart (gedeelte van Zeeland).

Variant 2: leefgebieden damhert o.b.v. de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en al dan niet voorkomen van edelherten.

In variant 2 worden de kernleefgebieden van damherten beperkt tot de EHS. Extra toe te passen criterium betreft de (actuele en potentiële) leefgebieden van edelherten: damherten zouden in deze gebieden wel voor mogen komen, maar dan uitsluitend in lage dichtheden (2/100ha).

Als we voor de verspreiding van het damhert uitgaan van de EHS-begrenzing (bij gebrek aan beter is nog gebruik gemaakt van het landelijke bestand uit 2004), dan zouden we de volgende KERNGEBIEDEN kunnen onderscheiden (zie ook figuur 15):

- gele gebieden: dit zijn de actuele leefgebieden Edelhert. Damherten worden daarin niet toegelaten tenzij ze er nu al voorkomen. Dus: niet toestaan in de Oostvaardersplassen en wel op de Veluwe
- rode gebieden: dit zijn potentiële leefgebieden voor het Edelhert. Damherten mogen daar wel voor gaan komen, maar van meet af aan in lage dichtheden (ca 2/100 ha)
- blauwe gebieden: dat betreft de rest van de EHS. Damherten mogen hier ook voorkomen; ook in hogere, maar nog steeds wel gemaximaliseerde dichtheden (4/100 ha)

Eventueel kan nog een minimum-maat voor de gebieden gehanteerd worden waardoor (te) kleine gebieden vervallen als mogelijk kerngebied voor damhert.

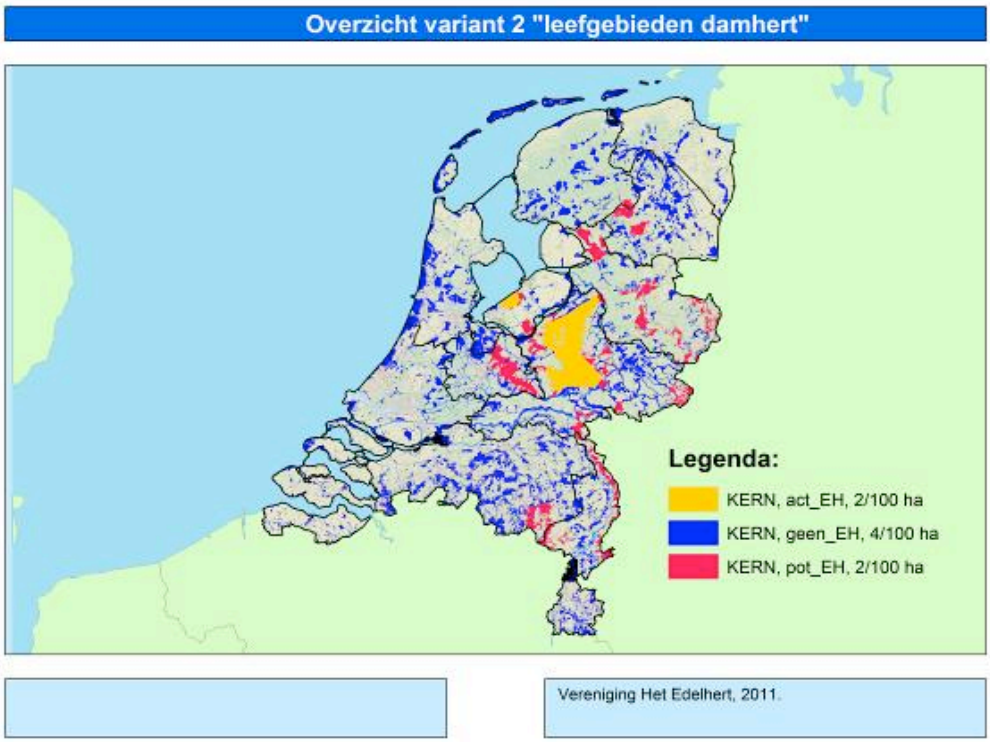

Figuur 15. Gewenst voorkomen damherten i.r.t. EHS en voorkomen edelherten. Voor verdere toelichting zie tekst.

6 Implementatievoorstel

Wij stellen de implementatie van het soortbeleid voor het damhert als volgt voor:

- Maak een landelijk basiszonering: een kaart met globaal de kern-, rand- en nulstandgebieden en daaraan gekoppeld een nationaal beleidskader (bij voorkeur bestaand uit de elementen zoals opgesomd in paragraaf 5.1). In dit beleidskader wordt benadrukt dat het damhert een waardevol onderdeel van de Nederlandse natuur is en dat een duurzame en gunstige staat van instandhouding van deze soort in aan te wijzen leefgebieden nagestreefd moet worden. Uitgangspunt hierbij is de populatie en niet het individuele dier.

- Op provinciaal niveau wordt deze zonering desgewenst gedetailleerd; bijvoorbeeld op basis van detailinformatie over verkeersveiligheid, kostbare teelten en overige bestemmingen.

- Op provinciaal niveau worden de 'Beleidsregels Fauna' aangepast op het nationale beleidskader en wordt verwezen naar de zoneringskaart.

- Verdere beperkingen ten aanzien van het voorkomen in Nederland moeten goed worden onderbouwd. Hiermee wordt voorkomen dat grondeigenaren, beheerders en TBO's eigen beleid gaan maken dat haaks staat op het landelijk beleid.

- Bij het voorkomen van damherten in een 'kerngebied' is het hebben van een beheerplan verplicht: waar worden dieren getolereerd, waar worden werende en preventieve maatregelen ingezet om overlast en schade te voorkomen, waar worden dieren niet getolereerd. Dit generieke plan vormt tevens de basis voor de door de FBE op te zetten faunabeheerplannen.

- In kern- en randgebieden vindt eventuele schade-afhandeling plaats door het faunafonds, daarbuiten geldt een nulstand.

Literatuur / bronnen

Anonymus, 2002. *Flora- en Faunawet*. Den Haag.

Holt, C.A. et al., 2010. *Experimental evidence that deer browsing reduces habitat suitability for breeding Common nightingales.* Ibis 152.

Langbein, J. & R. Putman, 2005. *Deer Vehicle Collisions in Britain – A Nationwide Issue*. Ecology & Environmental Management; Vol. 47

Langbein, J. & R. Putman, 2006; *National Deer-Vehicle Collisions Project. Scotland (2003 – 2005).* The Deer Initiative Ltd.

Langbein, J., 2006. *Deer-Vehicle collisions in the UK: A nationwide issue.* UK CMA Insurance.

Langbein, J., 2007. *National Deer-Vehicle Collisions Project. England (2003 – 2005)*. The Deer Initiative Ltd.

McShea, W.J. & J.H. Rapolle, 1997. *Herbivores and the Ecology of Forest Understory Birds*. In: The science of overabundance. Smithsonian Institute.

Minderhoud, M., 2009. *Damherten bij Staatsbosbeheer. De gevolgen van uitdijende damhertpopulaties.* In opdracht van Staatsbosbeheer, Driebergen.

Ministerie van LNV, 1993. *Nota Jacht en Wildbeheer*. Den Haag.

Terra Salica, 2011. *Aanrijdingen met reeën in de provincie Utrecht*. In prep.

Terra Salica i.s.m. Spek fauna Advies, 2010. *Faunabeheerplan damhert Zuid- en Noord-Holland*.

Vereniging Wildbeheer Veluwe, 2011. *Nieuwsbrief 37; verslag verenigingsjaar 1 april 2010 – 31 maart 2011*. Vaassen.

Vereniging Het Edelhert, 1991. *Het edelhert en het damhert: extra editie december 1991*. Uitgave van de Vereniging tot behoud van het Veluws Hert, Apeldoorn.